

Литвин, Наталія і Качак, Тетяна. «Фемінитиви в повісті Олени Рижко «Дівчина з міста» як засіб творення мовного портрета підлітка». *Лінгвостилістичні студії*, вип. 20, 2024, с. 25–36.
Lytvyn, Natalia and Kachak, Tetiana. "Feminitives in Olena Ryzhko's Story "The Girl from the City" as a Tool of Creating a Language Portrait of a Teenager." *Linguostylistic Studies*, iss. 20, 2024, pp. 25–36.

УДК 821.161.2–93.09

<https://doi.org/10.29038/2413-0923-2024-20-25-36>

ФЕМІНІТИВИ В ПОВІСТІ ОЛЕНИ РИЖКО «ДІВЧИНА З МІСТА» ЯК ЗАСІБ ТВОРЕННЯ МОВНОГО ПОРТРЕТА ПІДЛІТКА

Наталія Литвин

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
Івано-Франківськ, Україна

Тетяна Качак

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
Івано-Франківськ, Україна

У статті проаналізовано функціонування фемінитивів у повісті Олени Рижко «Дівчина з міста». Здійснено класифікацію фемінитивної лексики відповідно до її ролі та місця у творі. Встановлено, що фемінитиви є не тільки засобом стилістичного збагачення тексту, але й формування мовного портрета персонажа. Визначено, що у повісті «Дівчина з міста» Олена Рижко активно використовує фемінитиви як важливі засоби мовного портретування підлітка, які дозволяють відтворити складний внутрішній світ сучасної молодшої людини.

Ключові слова: фемінний дискурс, дівчачий текст, мовлення персонажа.

FEMINITIVES IN OLENA RYZHKO'S STORY "THE GIRL FROM THE CITY" AS A TOOL OF CREATING A LANGUAGE PORTRAIT OF A TEENAGER

Natalia Lytvyn

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk, Ukraine

Tetiana Kachak

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

The article analyzes the functioning of feminitives in Olena Ryzhko's story "Girl from the City". Feminine vocabulary is classified according to its role and function in the work.

The basis of the research methodology is the linguistic analysis of the text, namely the lexical units of the story "The Girl from the City" by Olena Ryzhko. It is supplemented by a contextual analysis, which allows for determining the functional features of feminitives in the text addressed to young readers. Understanding the linguistic portrait of the characters in a work of art as an object of research is highlighted by the techniques of literary interpretation and the tools of gender reading of the literary text.

The story "The Girl from the City" contains a variety of feminitive vocabulary (official, colloquial, and reduced (pejorative), which the author uses for specific purposes: to create

accurate and detailed descriptions of teenage girls; to reflect the relationship of the main character with other characters; to emphasize the immaturity and insecurity of the teenage characters, to reflect the everyday speech of modern teenagers (in the dialogues between the characters); to create an emotional connection with the readers.

It was determined that in the story "Girl from the City" Olena Ryzhko actively uses feminines as an important means of language portraiture of a teenager, which allows for reproducing the complex inner world of a modern young person. Feminine vocabulary in Tina's speech is used to reflect her experiences, thoughts about the behavior of her classmates, understanding of the relationship with her mother, attitude towards teachers, and her self-identification in the process of growing up.

The analysis of the selected text proves that feminines are not only a means of stylistic enrichment of the text but also an important tool in creating a linguistic portrait of the personage and conveying gender aspects of character formation.

Key words: feminine discourse, girls' text, character's speech

Вступ. Тенденція вживання фемінітивів у різних типах текстів особливо актуалізувалася у зв'язку зі змінами правописних норм сучасної української літературної мови. Автори та авторки активно реагують на гендерні аспекти читацьких запитів, впроваджуючи фемінітиви для підвищення гендерної чутливості та відображення сучасних мовних і соціальних реалій. Про це свідчать і твори Олени Рижко, яка пише для підлітків (young adult, майже дорослих). Її дебютна повість «Дівчина з міста» вражає новими ракурсами розгортання традиційних мотивів шкільної повісті, правдиво виписаними характерами головних героїв, вмінням авторки говорити просто й не надривно про актуальні проблеми сучасної молоді, передавати їх емоції та настрої, внутрішні конфлікти й пошуки себе на шляху дорослішання й самоствердження.

Повість «Дівчина з міста» Олени Рижко ставала об'єктом критичного літературознавчого аналізу, представленого у монографії «Тенденції розвитку української прози для дітей та юнацтва початку ХХІ ст.» та рецензіях Т. Качак, оглядах підліткової прози В. Макарик. Перша спроба осмислення твору з лінгвістичного погляду – наукова розвідка «Авторський ономастикон Олени Рижко (на матеріалі повістей для підлітків)» (Литвин і Качак). Цікавим, на нашу думку, і вартим наукового пошуку є аналіз засобів творення мовного портрета підлітка в сучасній українській прозі.

Мета статті – проаналізувати фемінітиви в повісті Олени Рижко «Дівчина з міста», визначити їх роль як засобу формування мовного портрета персонажа-підлітка в художньо-образній площині тексту.

Матеріал і методи дослідження. В основі методології розвідки – лінгвістичний аналіз тексту, зокрема лексичних одиниць повісті «Дівчина з міста» Олени Рижко. Його доповнює контекстуальний аналіз, який дозволяє визначити функційні особливості фемінітивів у тексті, адресованому юним читачам. Розуміння мовного портрета персонажів художнього твору як об'єкта дослідження увиразнили прийоми

літературознавчої інтерпретації та інструментарій гендерного прочитання художнього тексту.

Три групи джерел сформували теоретичну базу дослідження – праці мовознавців, присвячені проблемам використання фемінітивів у художніх творах; дослідження «мовного портрета» як лінгвістичного явища та сегмента художньо-образного світу, зображення головних героїв у літературних творах; літературознавчі студії сучасної прози для юних читачів, зокрема повістей Олени Рижко.

Дослідження української фемінітивної лексики – предмет наукових студій мовознавців А. Архангельської, М. Брус, Л. Гмирі, О. Мунтян, М. Лозової, Л. Мацько, О. Сидоренко, О. Мацько, О. Пономаріва та ін. У переважній більшості науковці зосереджують увагу на особливостях функціонування фемінітивів в різних видах дискурсу. Проте досі не досліджено специфіку функціонування української фемінітивної лексики в художньо-образній площині текстів для підлітків (young adult, майже дорослих). Яскравим прикладом такого тексту є повість Олени Рижко «Дівчина з міста», в якій авторка використовує фемінітиви для створення мовного портрета героїні та інших персонажів, що дозволяє глибше зрозуміти складний внутрішній світ сучасної молодого людини.

Портретування мовної особистості є одним з пріоритетних дослідницьких напрямів у сучасній лінгвістиці, який починає набувати популярності. Поняття «мовного портрета» безпосередньо пов'язане з поняттям «мовної особистості». Власне мовний портрет є «компонентом мовної особистості та являє собою її вербально-семантичне втілення в художньому тексті» (Шевчук 308). Проблему мовного портрета в теоретичному та практичному аспектах досліджували С. Бирик, С. Єрмоленко, Н. Деренчук, К. Писаренко, Г. Сята, З. Шевчук та ін. Окремі наукові розвідки Л. Марчук, О. Сеньків, О. Тимчук, С. Романчук, Т. Цепенюк, О. Штонь та ін. присвячені дослідженню мовного портрета персонажа різної вікової групи та гендерної приналежності. Так О. Сеньків та О. Тимчук предметом наукових пошуків обрали мовний портрет підлітка у фентезійних творах Шеннон Гейл та Домініка Баркера. Незважаючи на це, поза увагою науковців й досі залишається аналіз мовної портретної характеристики персонажа-підлітка в сучасній українській літературі, адресованій юним читачам.

Результати дослідження та дискусія. Фемінітиви є важливим елементом сучасної української мови. Вони відображають соціальні та гендерні зміни в суспільстві, що активно розвиваються. В українській мові фемінітиви мають давні корені, але їхня роль значно зросла в останні десятиліття. За спостереженнями лінгвістів, в сучасній українській мові в 10-11 разів збільшилось вживання фемінітивів у порівнянні з маскулінітивами. Згідно з найновішими дослідженнями, «зростання кількості фемінітивів в українській мові свідчить про те, що українські жінки активно залучені до всіх суспільних процесів і сфер діяльності, що українська мова жива і

розвивається» (Гмиря і Мунтян 42-43). На думку відомого мовознавця О. Пономаріва: «Процес утворення від іменників чоловічого роду парних відповідників жіночого роду досить продуктивний» (Пономарів). Згідно з даними, зафіксованими новим Правописом, в українській мові є кілька способів утворення іменників на означення осіб жіночої статі, шляхом додавання суфіксів до різних типів основ (-к-, -иц-(я), -ин-(я), -ес-) (*Новий український правопис*). Власне така «тенденція до суфіксального творення іменників зі значенням жіночої статі від маскулінних номінантів внутрішньо властива системі української мови як мови з розвиненою категорією роду» (Архангельська 29). Актуалізація фемінітивів в сучасній українській літературній мові, як стверджує письменниця і філолог за фахом Олена Рижко, є позитивним явищем. З особистої розмови з авторкою довідуємося про її ставлення до вживання фемінітивів, зокрема в творчому доробку: «Я “за” і в мене ніколи не виникало з цим проблем. По-перше, я росла на історичних романах, а потім отримала класичну філологічну підготовку (включно з докладним штудіюванням “Повісті минулих літ”, а там були і князі, княгині і князівни). Тобто хочу сказати, що фемінітиви органічно властиві українській мові, і вони завжди були частиною моєї мовної реальності. По-друге, мені завжди було близьке гасло Миколи Хвильового, озвучене письменником ще у 1925: “Геть від Москви!”, – а згодом, то й узагалі стало життєвим кредо. Це у московитів використовується спільний рід для позначення і чоловіків, і жінок за різними характеристиками і професіями. У нас завжди було розрізнення. Тож уживання фемінітивів для мене – це не тільки про повагу до жінок, визнання їхніх талантів і здобутків, а й про плекання національної ідентичності. По-третє, для мене аргумент “фемінітиви не звучать” – це не просто аргумент сумнівний, це взагалі не аргумент. Потрібна лише мовна практика і частота вживання в інфопросторі, щоб усім “завучало”. По-четверте, вживання фемінітивів у творчості є питомою рисою моєї прози, бо для мене це природно, як дихати. Для моїх персонажів (як і для мене) визначальною є свобода: бути, ким хочеш, визначати себе, ким хочеш, презентувати себе світові (через дії і слова), ким хочеш. Тож буття і називання хоч персонажів, хоч персонажок залежить суто від того, ким вони є, та від їхньої мотивації».

Олена Рижко належить до тих письменниць української літератури, які створюють яскраві і правдиві образи сучасних підлітків у своїх творах (Макс і Тіна «Дівчина з міста», Марк і Марія «Знає тільки Мару», Ян і Стефа «Король Даркнету», Торі «Мишоловка», Ден «Ужалений зрадою»). У повісті «Дівчина з міста» розповідається про пригоди міської школярки Тіни, яка потрапляє в незвичні обставини сільського життя. За жанрово-композиційними параметрами — це типова шкільна повість. Олена Рижко багато часу присвятила дослідженню підліткового середовища і дуже точно відтворила різноманіття сучасного шкільного життя. Окрім кумедних витівок Бусі і Сема у класі, де навчається Тіна, є жорстокість, насильство. У Тіни склалися

непрості стосунки з новими однокласниками, «серед яких є свої авторитети» – «королева Ніка», «лялька Барбі». Вони шантажують одна одну, а потім і Тіну. Щоб засвідчити свою порядність, Тіна погоджується виконати божевільну забаганку Ніки – пройтися по струхлявілій балці на руїнах.

З гендерної позиції «Дівчина з міста» – приклад «дівчачого тексту» (про дівчат та для дівчат), ознакою якого є репрезентація світовідчуття дівчини, яка дорослішає, а ідеальною читацькою аудиторією вважаються дівчата (Качак, «Дівчина»). Знаковою тенденцією в сучасній українській літературі є розвиток гендерно маркованої прози для юних читачів, актуалізація фемінного та маскулінного дискурсів. Маркерами фемінного характеру повісті «Дівчина з міста» є «центрування внутрішнього світу дівчини, окремі аспекти проблематики, сюжетні ходи і назва» (Качак, *Тенденції* 230). В образі Тіни дівчата-читачі мають близьку і добре впізнавану модель поведінки сучасної школярки, яка намагається впоратися з викликами сьогодення. Проте й хлопці у цьому тексті теж мають героя, з яким можуть ідентифікувати себе у процесі читання. Це Макс, завдяки якому Тіна змінює своє ставлення до життя, до батьків, до однокласників. Підлітки прагнуть визначити своє місце у світі, знайти свої інтереси, ролі і позиції. Переживання нових емоцій, пов'язаних з дорослішанням, з першим коханням у кожного своє, як і свій рецепт балансування на межі дитинства і юності. Підлітковий вік — це період активного формування гендерної ідентичності, а мова, власне, є одним із ключових аспектів цього процесу. Аналізуючи мовлення дівчат-підлітків, можна помітити, як вони послуговуються фемінітивами для опису себе і свого оточення. Це не тільки відображає їхні уподобання, але й вказує на зміну суспільних норм і цінностей.

У повісті «Дівчина з міста» представлено різноманітну фемінітивну лексику (офіційну, розмовну, знижену (пейоративну), якою авторка послуговується з певною метою:

- для створення точних і детальних описів дівчат-підлітків;
- для відображення стосунків головної героїні з іншими персонажами;
- для підкреслення незрілості та невпевненості героїв-підлітків;
- для відтворення повсякденного мовлення підлітків у діалогах;
- для створення емоційного зв'язку з читачами.

Відповідно до ролі та місця фемінітивної лексики, використаної у повісті «Дівчина з міста», класифікуємо її за різними ознаками (таблиця 1).

Олена Рижко відома своєю уважністю до деталей і прагненням до точного відображення сучасної мовної реальності у своїх творах. Використання фемінітивів є питомою рисою її творчої манери, що допомагає створити впізнаваний голос авторки і виділити її твори серед інших. Адже «говорячи про мовну особистість персонажів художніх творів, не можна обійти проблему мовної особистості автора художнього твору» (Шаповал 48).

Таблиця 1. Фемінітиви в повісті «Дівчина з міста» Олени Рижко

За способом утворення	Суфіксальні фемінітиви: <i>учениця, викладачка, бібліотекарка, дев'ятикласниця</i>	Фемінітиви зі зміненою основою: <i>чоловік - жінка, батько - мати</i>	Зміна роду без суфікса: <i>керівник - керівник (жін.), завлаб - завлаб (жін.)</i>	
За частотою вживання	Поширені: <i>учениця, вчителька, викладачка</i>	Менш поширені: <i>чучело ханжа</i>	Рідковживані (новоутворені): <i>богиня, маніпуляторка</i>	
За семантичним полем	Професійні та кар'єрні фемінітиви: <i>режисер, керівник,</i>	Соціальні ролі та статуси: <i>матір, бабуся, дружина, наречена</i>		
За стилістичним використанням	Офіційні (нейтральні): <i>перукарка, вчителька, королева</i>	Розмовні: <i>сусідка, боягузка, дурепка</i>	Знижені (пейоративні): <i>географічка, класуха</i>	Демінутиви: <i>бубочка, пташечка, бабусенька</i>

На основі проведеного аналізу можемо стверджувати, що фемінітиви у повісті «Дівчина з міста» є не тільки засобом стилістичного збагачення тексту, але й формування мовного портрета підлітків, який відображає їхні соціальні, культурні та індивідуальні особливості. Лексико-семантичні одиниці – один із компонентів схеми опису мовного персонажа твору, яку на основі результатів наукових студій пропонують О. Сеньків та О. Тимчук (245). Окрім цього, аналізуючи мовний портрет підлітків, автори враховують «аналіз словотвірного компонента задля вираження оцінного ставлення до підлітка» (Сеньків і Тимчук 246) та вивчають їхню комунікативну поведінку. Обраний ракурс лінгвістичного аналізу тексту дозволяє не тільки визначити особливості мовлення підлітків, а й глибше зрозуміти внутрішній світ сучасної молодшої людини.

Головна героїня повісті «Дівчина з міста» – це сучасна дівчина, яка стикається з типовими для свого віку проблемами та викликами. Тіна записує на телефон цікаві відеофрагменти, які трапляються з нею у селі, бо залишилася без нормального комп'ютера та без виходу в інтернет: «Привіт! Мене звуть Тіна. Мені чотирнадцять. ... Звісно у мене є батьки. Правда тато покинув нас, коли мені було шість. У нього нова сім'я. І є нова **донька**. І так —

я йому більше не цікава. Хоч він і живе на сусідній вулиці. Ми залишилися з **мамою** вдвох. Багато спілкувалися. Нам було весело. А часом — важко. Потім у неї з'явився бойфренд. Дуже за неї рада. Але... сумую. Так само дуже. І тепер у моєї мами теж буде нова донька. І нова **сім'я**. А я... із **бабусею**» (Рижко 7-8). Це перший елемент внутрішнього, психологічного мовного портрета головної героїні, яка, використовуючи слова *мама, донька, бабуся, сім'я*, передає свої емоції щодо обставин, які склалися в їхній родині. Ідеалом для неї була родина Соні чи Макса, де батьки — найкращі друзі. Неповнолітня Тіна залишилася без батьківської опіки, змушена переїхати на один рік жити у село до своєї бабусі, змінити школу, клас, друзів. Якщо в місті сім'ю їй замінювали друзі, «підліткова тусовка», то в селі відчуття самотності ще більше загострюється. Вона добре розуміла, що у сільській школі їй, дівчині з міста, особливо не раді нові однокласниці. Єдине, що підбадьорювало Тіну в цій ситуації, — телефонні розмови з найкращою подружкою Сонею: «Запис перервав дзвінок. На дисплеї висвітлилося лаконічне "Соня". Тіна всміхнулася й поспішила відповісти. — Привіт, моя **бубочко!** – Сонин веселий голос змушував усміхатися навіть тоді, коли її не бачиш. – Привіт, **пташечко!**» (Рижко 14). Сучасні дівчата вживають ніжно-пестливі слова на позначення осіб жіночої статі, коли звертаються одна до одної. За допомогою цієї своєрідної лексики Олені Рижко вдається передати нюанси почуттів і переживань головної героїні, комунікативну поведінку сучасних підлітків, що продиктовано їй обраним жанром твору. У реалістичному творі мовний портрет значною мірою визначає мотивованість використаних автором стильових засобів у передачі мови персонажів, «точність у відтворенні мовних особливостей того середовища, до якого належить зображувана дійова особа» (Українська 361).

Описуючи враження від нової школи та претензійних однокласників та однокласниць, Тіна використовує у своєму мовленні фемінітивну лексику, яка відображає її переживання: «У кабінет провела молоденька **вчителька** Кіра Леонідівна. З'ясувалося, що вона, як і Тіна – новенька» (Рижко 12), «У новій школі вже тиждень. Учителі різні. Кіра. (Кіра Леонідівна) навіть **класна**. Щойно з університету. О! Каламбур – **класна** класна. Класний керівник. Хоча зовні – сама як **учениця**» (Рижко 14), «**Географічка**, Степанида Семенівна, старша пані далеко за сімдесят, мала настільки монотонний голос, що могла приколисати кого завгодно. До свого сорому, Тіна мусила зізнатися, що й сама якогось разу заснула» (Рижко 102). Однокласниці Тіни по-різному використовують у своєму мовленні фемінітиви, які відображають їхні соціальні взаємодії. Типова білявка, висока, довгокоса, одягнена ніби на подіум «королева Ніка» послуговувалася лексикою типу: *перукарка, богиня, королева та ін.*, щоб наголосити на своїй претензійності та значущості у шкільному колективі і не тільки. «**Дівчата! Дівчата! Знаю! Ми запросимо перукарку** додому й вона забацає нам класні зачіски! Ой, забула, вона без свого плеєра – ані кроку!

Слухайте! Займемося манікюром! А-а-а!...» (Рижко 48). До Тіни вона завжди зверталася в такій манері: *«Я – Ніка. Як грецька **богиня** перемоги. Запам'ятай»* (Рижко 15), *«Ти, **чучело** заїжджене! Не встигла припертися, а вже зазіхаєш на мою власність?!»* (Рижко 21) *«Наша новоспечена **королева** занедбала своїх васалів. А всі ми знаємо, що трапляється, коли володар забуває про підданих...»* (Рижко 20). Для неї не існує навіть слова «подружка». Юля та Іра, які спілкувалися з Веронікою, нагадували справжню свиту королеви, ходили слідом за нею, завчено «в рот заглядали». Проте коли Ніки не було поблизу були цілком притомними молодими людьми. Висока, коротко стрижена шатенка Крістіна, яка нагадувала справжню ляльку Барбі, зовсім не була схожа на Вероніку. Вона була значно приємніша і толерантніша у розмові з Тіною, використовуючи своєрідну лексику (*небезпечна, винахідлива, маніпуляторка*) для того, щоб попередити дівчину про страшні витівки «королеви Ніки»: *«Послухай, Тіно. Вероніка може бути небезпечною. І сама по собі, і через людей, які її оточують. ... По-перше, Ніка майже нічого не робить сама, вона — дивовижна **маніпуляторка**. А по-друге, дуже винахідлива. Уміє скривдити так, що мало хто запримітить. Але ти точно відчуєш все, що б їй хотілося»* (Рижко 122-123).

Поведінка однокласниць з «розборами» і «претензіями на значущість» приховувала їх справжню суть. У такій ситуації Тіна міркувала по-дорослому: *«Почуваюся **дурепою**, яка судить про людей за зовнішністю. Цікаво, чому ж тоді всі такі хороші поодиноці й перетворюються на збіговисько злих і заздрісних істот, коли збираються разом?»* (Рижко 62). Тіна змінює своє ставлення до однокласниць під впливом обставин, завдяки спілкуванню з Максом, який відрізняється від інших хлопців (Бусі, Сема, Давида) чоловічими вчинками, толерантністю, цілеспрямованістю, серйозними захопленнями й відповідальністю. Дівчина з ним почуває себе захищеною і не самотньою. На думку Макса його однокласниці не такі вже й злі, як уявляла це собі Тіна. Він дає характеристику кожній дівчині з класу, підсвідомо послуговуючись фемінітивною лексикою: *«В Іри є молодша **сестра**. Її шість. Ірина мама працює в столиці. І коли її нема. Іра малій за **маму**. ... А Крістіна допомагає старенькій самотній **сусідці**, не афішуючи цього. І вже довгенько. Даша – теж хороша **дівчина**. Її мама – **листоноша**, і Даша частенько замість неї розносить пошту, бо мама доглядає лежачу **бабцю**. А Настя... У дитсадок, де працює її мама, приводять маленьку Катрусю. Її **мама** померла минулого року. У неї довге волосся, а тато не вміє з ним ради дати. Настя щоранку перед школою забігає в садок, щоб заплести малій коси»* (Рижко 61–62). Цей фрагмент дуже добре ілюструє специфіку побудови мовного портрета у художньому творі, на якій наголошує Л. Марчук: разом із зовнішньою подібністю автор передає духовне життя людини, відбиває соціальний стан героя (3).

Окрему увагу у повісті «Дівчина з міста» Олена Рижко приділяє дівчачим таємницям у юному віці, які пов'язані з дорослішанням, з першими тілесними відчуттями. Тіна співставляє себе, свої міркування із тими, що

описує авторка секретника, вживаючи від здивування підлітковий сленг: *«Ого, навіть не знаєш, що сказати – **fake чу lol**. Схоже, існує дуже багато речей, про які вона ніколи не замислювалася. На відміну від **власниці** секретки. Зрозуміло, що та була спостережлива. І досить обережна. І, очевидно, знала, чого хоче. А ще не могла ні з ким поговорити про те, що її цікавило. Про свої відчуття. І в цьому вони схожі»* (Рижко 58). Дівчина навіть називає невідому авторку власницею секретки, щоб наголосити на тому, що та знає набагато більше про інтимні стосунки, ніж будь-хто з дівчат. А й справді перші телесні відчуття дуже добре прописані у секреті невідомої дівчини. Щось подібне переживає й Тіна: *«Перехопило подих од його близькості. А глінтвейн зробив сміливішою. І вона сама обвила його шию руками, підставивши губи для поцілунку. Тіна мліла від ніжності й пестощів»* (Рижко 80). Тема дорослішання викликає цікавість у Тіни, через що вона послуговується відповідною лекакою із заперечною часткою «не» (*незнайомка, не красуня, не потворко*), розглядаючи своє відображення у дзеркалі: *«Тіна ледь схилила голову. Ніби не себе розглядала в дзеркалі, а якусь **незнайомку**. Так, симпатичні ніжки. Однозначно. А ось талія – стягла за спиною сорочку в жмутик, ніби підперезалася, – могла б бути тоншою. Значно тоншою зітхнула. Провела погляд вище. Крізь сорочку ледь випиналися горбики грудей. І груди могли б бути більшими. Може, ще будуть? А плечі – красиві. І шия. Обличчя... як обличчя. **Не красуня**. Але й не **потворко**»* (Рижко 56). У цьому мікросегменті заперечна частка «не» відіграє важливу роль, оскільки підкреслює невпевненість головної героїні у собі, у своїх жіночих принадах, у тому, що вона справді дорослішає.

У художньо-образній площині тексту «Дівчина з міста» Олена Рижко обіграє нетрадиційний для шкільної повісті мотив підглядання й концентрування на власному ставленні до побаченого. Як вважає авторка, про це взагалі цікаво поговорити. Тема спостереження за чужим досвідом сексуальним (і подвійне споглядання: наприклад, Тіна дивиться за парочкою, а Макс і його батько – за Тіною) може бути висвітлена через призму того, яким за якістю є те побачене і який вплив має на того, хто підглянув. Тіна двічі потрапляє у ситуацію, коли підглядає за двома дорослими. Її сприйняття різне. Перший випадок – сцена інтимної близькості двох молодих людей у бібліотеці її шокувала, натомість сцена за участі старшого брата Макса та його нареченої у зимовому саду – захопила: *«Не може бути! Невже знову? Хто цього разу? – Тіна, густо червоніючи, відгорнула гілку розкішного олеандра і в мерехтливому світлі десятка свічок, красиво розставлених між квітів, спробувала краще роздивитися парочку... Цього разу обійшлося без шоку. Їй навіть сподобалося побачене. Дуже. Ще кілька секунд знадобилося, щоб зрозуміти, що перед нею Максів брат із **нареченою**. Тіна усвідомлювала, що не варто було б підглядати, але очей відвести не могла»* (Рижко 5-6). Як видно із наведеного уривку, Тіну приємно вразила романтична зустріч молоді пари у зимовому саду, через що вона захоплено називає дівчину Максого брата нареченою. Адже в

уяві кожної дівчини найромантичніші стосунки між хлопцем та дівчиною завжди мають закінчуватися весіллям, де є наречений та наречена.

Враження від побаченого у сільській бібліотеці Тіна навіть записала на телефон: *«Цей запис – для “внутрішнього вжитку”. Однозначно. Я не ханжа. І не боюся слова “секс”. Якщо не вимовляти вголос... перед аудиторією. І щодо стосунків між чоловіками і жінками мама давно просвітила. Принаймні так... загалом. Плюс знайдена секретка. Але... Я точно не збиралася побачити це ось так. Це... не схоже на фільми. Зовсім. Та ну! Не схоже. Це просто віндець!.. Не... романтично й вульгарно. Якось... механічно чи що»* (Рижко 71-72). Дівчину шокувала сцена інтимної близькості двох дорослих, яку вона не сподівалася побачити у бібліотеці. Відповідно вона використовує у своєму мовленні емоційно-забарвлену лексику (*віндець, вульгарно, механічно*) у поєднанні з фемінітивами (*жінка, мама, ханжа*), щоб описати своє обурення, спротив, внутрішній бунт.

Висновки та перспективи дослідження. На основі проведеного аналізу встановлено, що повість Олени Рижко «Дівчина з міста» є яскравим прикладом того, як фемінітиви можуть бути використані для створення мовного портрета сучасної молодої людини. Завдяки вмілій інтеграції фемінітивної лексики у текст, авторка не лише підкреслює соціальні аспекти життя героїні, але й надає її мовленню автентичності та емоційної глибини. Це дозволяє глибше зрозуміти внутрішній світ підлітків, його взаємодію із зовнішнім середовищем, процес формування ідентичності.

Стверджено, що у повісті «Дівчина з міста» представлено різноманітну фемінітивну лексику (офіційну, розмовну, знижену (пейоративну), якою авторка послуговується з певною метою: для створення точних і детальних описів дівчат-підлітків; для відображення стосунків головної героїні з іншими персонажами; для підкреслення незрілості та невпевненості героїв-підлітків; у діалогах між персонажами, щоб відобразити повсякденне мовлення сучасних підлітків; для створення емоційного зв'язку з читачами.

Перспективним вважаємо компаративний аналіз мовних портретів персонажів-підлітків в інших творах Олени Рижко та сучасній прозі для юних читачів різних жанрів з урахуванням гендерних характеристик.

Список використаних джерел

Рижко, Олена. *Дівчина з міста*: повість. Київ: ВЦ «Академія», 2018.

Sources

Ryzhko, Olena. *Divchyna z mista*: povist. Kyiv: VTs "Akademiia", 2018.

Список використаної літератури

Архангельська, Алла. «До проблеми словотвірної фемінізації в українській мові новітньої доби: традиції і сучасність». *Мовознавство*, № 6, 2013, с. 27-40.

Гмиря, Людмила і Мунтян, Олександр. «Еволюція вживання фемінітивів в українській мові». *Вісник науки та освіти*, № 89 (14), 2023, с. 40-53.

Качак, Тетяна. ««Дівчачі тексти»: фемінний дискурс у сучасній українській прозі для юних читачів». *Слово і час*, №4 (676), 2017, с. 78-89.

- Качак, Тетяна. ««Дівчина з міста» Олени Рижко: про що не розкаже Google». *Буквоїд*. 3 жовтня 2017. <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2017/10/03/071614.html>
- Качак, Тетяна. *Тенденції розвитку української прози для дітей та юнацтва початку XXI ст.* Київ: Академвидав, 2018.
- Литвин, Наталія і Качак, Тетяна. «Авторський ономастикон Олени Рижко (на матеріалі повістей для підлітків)». *Лінгвостилістичні студії*, вип. 15, 2021, с. 62-75. <https://doi.org/10.29038/2413-0923-2021-15-67-80>.
- Марчук, Людмила. «Мовні засоби створення портрета в жіночій прозі Галини Тарасюк». *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Серія «Філологічні науки»*, вип. 18, 2009, с. 3-7.
- Новий український правопис: навчальний посібник*. Київ: Центр учбової літератури, 2021.
- Пономарів, Олександр. *Стилістика сучасної української мови*. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000.
- Сеньків, Ольга і Тимчук, Олена. «Мовний портрет підлітка у фентезійному творі (на матеріалі трилогії про Бларта Домініка Баркера)». *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, том 32 (71), № 4, ч. 1, 2001, с. 243-8. <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.4-1/41>
- Українська мова: енциклопедія*, за ред. ред. В. М. Русанівського, і О. О. Тараненка. 2-ге вид. Київ, 2004.
- Шаповал, Анна. *Лінгвокультурологічна характеристика мовної особистості персонажа художнього твору (на матеріалі романів Перл Бак «Імператриця» та Павла Загребельного «Роксолана»)*. Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15. Одеса, 2015.
- Шевчук, Зореслава. *Вербалізація мовного портрета жінки (на матеріалі сучасної української жіночої прози)*. Автореф. дис. ...канд. філол. наук: 10.02.01. Луцьк, 2017.
- Шевчук, Зореслава. «Понятійно-термінологічне поле дослідження ієрархії «мовна особистість – мовний портрет»». *Одеський лінгвістичний вісник*, вип. 4, 2014, с. 305-8.

References

- Arkhanhelska, Alla. "On the problem of derivational feminization in present day Ukrainian language: tradition and modernity." *Movoznavstvo*, no 6, 2013, pp. 27-40.
- Hmyria, Liudmyla and Muntian, Oleksandr. "Evolution of the Use of Femininitives in the Ukrainian Language." *Bulletin of Science and Education*, no 89 (14), 2023, pp. 40-53.
- Kachak, Tetiana. "Girls' Texts: Feminine Discourse in Modern Ukrainian Literature for Children and Youth." *Word and Time*, no 4 (676), 2017, pp. 78-89.
- Kachak, Tetiana. "Girl from the city" by Olena Ryzhko: what Google won't tell you about." *Bukvoid*. 3 Oct. 2017. bukvoid.com.ua/reviews/books/2017/10/03/071614.html
- Kachak, Tetiana. *Trends in the Development of the Ukrainian Fiction for Children and Youth at the Beginning of the 21st Century*. Kyiv: Akademvydav, 2018.
- Lytvyn, Nataliia and Kachak, Tetiana. "Author's Onomasticon of Olena Ryzhko: a Case Study of Stories for Young Adults." *Linguostylistic Studies*, no. 15, 2021, pp. 62-75. doi.org/10.29038/2413-0923-2021-15-67-80.
- Marchuk, Liudmyla. "Linguistic means of creating a portrait in women's prose by Halyna Tarasyuk." *Scientific papers of Kamianets-Podilsky Ivan Ohiyenko National University: Philological Sciences*, no. 18, 2009, pp. 3-7.
- New Ukrainian orthography: a study guide*. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury, 2021.
- Ponomariv, Oleksandr. *Stylistics of the modern Ukrainian language*. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan, 2000.

- Senkiv, Olha and Tymchuk, Olena. "A Teenager's Language Portrait in Fantasy Novels (Based on Dominic Barker's Trilogy about Blart)." *Scientific notes of V. I. Vernadsky Taurida National University, Series: Philology. Journalism*, vol. 32 (71), no 4, part. 1, 2001, pp. 243–8. doi.org/10.32838/2710-4656/2021.4-1/41
- Ukrainska mova: entsyklopediia*, edited by V. M. Rusanivskyi, and O. O. Taranenko. 2nd ed. Kyiv, 2004.
- Shapoval, Anna. *Lingvocultural features of character's linguistic personality of the bells lettres (on material of novels Perl Buck «Imperial woman» and Pavlo Zagrebelniy «Roksolana»)*. PhD Thesis. Odesa, 2015.
- Shevchuk, Zoreslava. *Verbalization of woman's linguistic portrait (based on modern Ukrainian women's prose)*. PhD Thesis Abstract. Lutsk, 2017.
- Shevchuk, Zoreslava. "Conceptual and terminological sphere of "linguistic identity – linguistic portrait" hierarchy investigation." *Odessa Linguistic Journal*, no. 4, 2014, pp. 305-8.

Стаття надійшла до редколегії 03.02.2024